

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Шемшученко Ю.С.
«22» листопада 2021 р.

ВИСНОВОК

Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Піляка Назара Івановича на тему «Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах», поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

ВИТЯГ

з протоколу № 8 засідання фахового семінару відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права від 16 листопада 2021 р.

Присутні:

Головуючий на засіданні – завідувач відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права, д.ю.н., с.н.с. Бабаскін А. Ю.; вчений секретар Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, д.ю.н., проф., Заслужений юрист України Пархоменко Н. М. (*рецензент*); провідний науковий співробітник відділу, д.ю.н., с.н.с. Сімутіна Я. В.; провідний науковий співробітник відділу, д.ю.н., с.н.с. Тимченко Г. П.; старший науковий співробітник відділу, к.ю.н., с.н.с. Венецька М. В. (*рецензент*); старший науковий співробітник відділу, к.ю.н., доц. Севрюкова І. Ф.; старший науковий співробітник відділу, к.ю.н., доц. Трунова Г. А.; науковий співробітник відділу, к.ю.н., н.с. Моляк О. М.; д.ю.н., проф. Бичкова С. С. (*науковий керівник*); дисертант – Піляк Н. І.; секретар засідання – Демченко П. С.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ Піляка Н. І. на

тему «Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо його рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національної академії внутрішніх справ, протокол № 26 від 31 жовтня 2017 року.

Слухали:

Доповідь Піляка Н. І. по дисертації на тему «Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах», що подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Виступаючи, доповідач, у першу чергу, обґрунтував актуальність теми дисертаційного дослідження, яка пов'язується з активним законодавчим пошуком оптимальних шляхів посилення захисту прав малолітніх та неповнолітніх осіб, зокрема у цивільному судочинстві.

Дисертант ознайомив усіх присутніх із загальною структурою дисертаційної роботи, визначив мету і завдання, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження, охарактеризував методологічну основу дослідження. У стислій формі доповідач окреслив результати апробації основних наукових положень та рекомендацій дисертаційного дослідження, сформулював основні положення наукової новизни та висновки, до яких прийшов у процесі проведеного дослідження.

Про актуальність обраної теми дисертації свідчить збільшення за останні десятиріччя нормативних актів міжнародно-правового характеру, до складу учасників яких приєдналась Україна стосовно посилення гарантій захисту прав дітей. Поряд із цим, зазначив здобувач, впродовж останніх років збільшилася питома вага національних норм, предметом правового регулювання яких є питання, що зумовлюють предмет дисертаційної роботи.

Не менш нагальним питанням слід визнати й вирішення окремих колізій, пов'язаних із захистом прав та інтересів вказаних суб'єктів правовідносин у позовному провадженні, зокрема, представництво малолітніх і неповнолітніх осіб, специфічність реалізації цивільної процесуальної правосуб'єктності та їх правового статусу, доцільність запровадження ювенальної юстиції у цивільному процесі тощо.

Поряд з зазначеним дисертант звернув увагу й на наявність суттєвого обсягу матеріалів практики судів цивільної юрисдикції відносно захисту прав вказаної категорії осіб.

З огляду на вказані обставини, обрання на дисертаційному рівні тематики наукового дослідження стосовно захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах зумовлюється теоретичною та практичною необхідністю з'ясування

проблемних питань у вказаному напрямі та висвітлення пропозицій щодо їх подолання та вирішення.

У своєму виступі здобувач зосередив увагу на окремих висновках дисертації, що характеризують новизну отриманих результатів та свідчать про досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження, зокрема:

1) запропоновано теоретико-прикладну модель захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах, яка враховує специфіку дитини як суб'єкта права та базується на концепції ювенальної юстиції, що передбачає двокомпонентну структуру: інституційну й процесуальну;

2) удосконалені підходи до розуміння природи ювенальної юстиції як особливої системи цивільного правосуддя, що заснована на дитині як специфічному суб'єкті права та покликана максимально забезпечити захист її прав і законних інтересів;

3) диференціювання процесуального правового статусу малолітніх і неповнолітніх осіб на загальний і спеціальний дозволить виокремити їх правове становище в різних справах, що розглядаються судами цивільної юрисдикції відносно їх прав та обов'язків, а також при здійсненні тих чи інших процесуальних дій. Це відбулось завдяки опрацюванню наукових підходів до розуміння категорії «цивільний процесуальний правовий статус» та його складових елементів;

4) обґрунтовано необхідність забезпечення на законодавчому рівні права неповнолітньої особи на безоплатну правову допомогу, незалежно від участі в процесі її законних представників та органів опіки і піклування, а також можливості неповнолітньої особи бути безпосереднім суб'єктом права на професійну правничу допомогу;

5) запропоновано до уваги правничих кіл теоретичні положення стосовно визначення меж предметної юрисдикції справ за участю малолітніх і неповнолітніх осіб. Стверджується, що на рівні процесуального закону мають бути передбачені особливі юрисдикційні правила відносно розгляду справ, які безпосередньо стосуються питання виховання та розвитку малолітніх і неповнолітніх осіб, а також інших справ, у яких повноцінними учасниками виступають такі особи;

6) набули подальшого розвитку наукові позиції стосовно природи висновку органу опіки та піклування як доказу, що подається при розгляді питомої кількості справ за участю малолітніх і неповнолітніх осіб. Висловлено точку зору, що за своїм характером вказаний висновок тяжіє до письмових доказів, оскільки є документом, в якому зафіксовані дані про обставини, що мають значення для розгляду справи. Разом із тим, виходячи з наукової класифікації доказів, можна простежити його особливість, яка полягає у тому, що процес формування такого висновку має два джерела:

речовий (акти, довідки) та особистісний (пояснення батьків, інших осіб, а також думка дитини), що свідчить про його змішаний характер;

7) виокремлено елементи процесуального механізму забезпечення захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах, зокрема, особливий зміст процесуальної правосуб'єктності малолітніх і неповнолітніх осіб; спеціальна предметна юрисдикція справ за участю малолітніх і неповнолітніх осіб; специфічний прояв окремих принципів цивільного судочинства; наявність органів та осіб, які за законом мають право ініціювати процедуру захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб та супроводжувати її; спеціальні положення щодо представництва та надання правової допомоги малолітнім і неповнолітнім особам; наявність процесуальних особливостей розгляду окремих категорій справ за участю неповнолітніх осіб; специфіка функціонування інституту судових витрат; наявність додаткових гарантій та повноважень суду по забезпеченню захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя, а також на стадії виконання судових рішень;

8) визначено функціональні повноваження суду у сфері захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при відправленні правосуддя у цивільних справах, виходячи із запропонованого поділу їх на загальні (охоплюють комплекс процесуальних повноважень суду, які реалізуються останнім у процесі розгляду цивільної справи, незалежно від специфіки справи та її суб'єктного складу) та спеціальні (відображають специфіку розгляду справ, які зачіпають інтереси малолітніх і неповнолітніх осіб, й передбачають особливі повноваження суду у сфері руху процесу та розпорядження сторонами процесуальними правами щодо предмета спору, у сфері забезпечення належного представництва та надання правової допомоги малолітнім і неповнолітнім особам, а також у сфері доказування);

9) встановлено закріплення процесуальним законодавством особливих механізмів забезпечення прав і законних інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб на стадії виконання судових рішень. Це має відбуватись через його специфічну спрямованість, що дістає свого прояву у двох напрямках: 1) закріплення особливої групи норм виконавчого провадження у сфері регулювання процедур виконання судових рішень, які стосуються прав і законних інтересів дітей; 2) покладення на суд функції судового контролю за здійсненням окремих виконавчих дій, що прямо чи опосередковано стосуються дітей.

У роботі містяться й інші висновки, рекомендації щодо посилення захисту прав, свобод та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб як учасників цивільної справи, а також пропозиції по удосконаленню цивільного процесуального законодавства.

Водночас здобувач відмітив, що не стосуються предмета його наукової роботи питання, пов'язані із захистом суб'єктивних цивільних прав дітей іншими, несудовими, органами цивільної юрисдикції, яким в правничій літературі приділяється належна увага.

У процесі дослідження виявлено, що захист прав дітей, в тому числі в порядку цивільного судочинства, трансформується залежно від розвитку суспільних відносин, в яких зачіпаються права зазначених осіб. У теперішній час, наприклад, набирають обертів розвідки, пов'язані із захистом їх прав при протидії домашньому насильству, при сексуальній експлуатації, при оперуванні азартними іграми, при протидії булінгу, у інформаційному просторі тощо. Разом із тим не втихає науковий інтерес до дослідження традиційних питань, пов'язаних із захистом майнових прав малолітніх (неповнолітніх) осіб.

Здобувач відзначив наявну наукову зацікавленість з боку закордонних юристів до питань, що викладаються в дисертації. Значна кількість наукових праць в окресленому напрямку оприлюднена ними на сторінках періодичних видань, що свідчить про міжнаціональний характер цього напрямку наукових досліджень.

Проте, на жаль, бракує вітчизняних спеціальних наукових досліджень захисту прав вказаних осіб у цивільному процесі при здійсненні правосуддя у цивільних справах. Така ситуація, як уявляється, пояснюється тим, що тривалий час в науці цивільного процесуального права малолітні (неповнолітні) суб'єкти не вважались та не розглядались «повноцінними» учасниками справи. Небезпідставно вважалось, що їх процесуальні права та обов'язки в суді повинні реалізовувати їх законні представники. Однак сьогодні, із урахуванням закріплення низки додаткових правових «властивостей» у нормах національного права, забезпеченість реалізації їх правосуб'єктності діями законних представників уявляється недостатньою.

Додатково дисертантом акцентовано на тому, що активізація правового закріплення механізмів захисту прав, свобод та інтересів малолітніх та неповнолітніх осіб у вітчизняному законодавстві відбулась завдяки ратифікації Україною низки міжнародно-правових актів щодо захисту прав дітей. При цьому у багатьох випадках залишаються не врегульованим вплив на дітей (при реалізації їх батьками або особами, що їх замінюють) прав четвертого покоління.

Такі суб'єкти правовідносин, зокрема цивільних процесуальних, як малолітні та неповнолітні особи, розглядаються як привілейовані групи учасників справи. Обґрунтовує дисертант таке твердження специфічним правовим регулюванням їх правосуб'єктності поряд із правовим статусом як суб'єктів цивільного процесуального права. Зазначене правове регулювання окреслює певну «пільговість» при захисті прав, свобод та інтересів вказаних

осіб у порядку цивільного судочинства. Поряд з цим залишаються наявними колізії у національному цивільному процесуальному законодавстві, як щодо статусу малолітніх і неповнолітніх осіб у цивільному процесі, так і щодо обсягу їх правосуб'єктності.

Вищевказані обставини й обумовили обрання відповідного напряму наукового дослідження і формування за його результатами висновків щодо забезпечення належного захисту прав, свобод та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб у порядку цивільного судочинства.

Після закінчення доповіді до Піляка Н.І. учасниками фахового семінару були поставлені наступні **запитання**.

Д.ю.н., с.н.с. Бабаскін А. Ю.: Як Ви пояснюєте межі проведення дослідження історико-правового аспекту обраної теми? Чому Ви оминули увагою період Стародавнього Риму?

Відповідь: Дякую за питання! Звернення до історичних джерел того чи іншого правового явища неминуче тягне ознайомлення із нормативною базою минулого. Не є виключенням і захист прав неповнолітніх та малолітніх осіб судами в порядку цивільного судочинства.

Увага будь-якого дослідника до історичних витоків того чи іншого правового явища викликає необхідність звернення до передумов сучасного нормативного закріплення питання, що є предметом дисертаційного дослідження. В цьому аспекті при підготовці наукової роботи предметом уваги були пам'ятники давньоримського законодавства. Проте ознайомлення із змістом останнього надало підстави зробити висновок про відсутність там особливих положень, які б визначали особливості захисту прав малолітніх та неповнолітніх осіб при захисті в судовому порядку їх прав та інтересів.

Варто також звернути увагу на таку цікаву обставину, що заінтересованість того чи іншого нормотворчого органу до необхідності правового регулювання особливостей захисту прав неповнолітніх та малолітніх осіб на європейських теренах отримало початок під час експлуатації дитячої праці та правового закріплення такої можливості. Про це неодноразово звертається увага в дисертації. Важливим чинником при цьому є стрімкий розвиток законодавства про охорону прав дітей, зокрема і у цивільному судочинстві, за кілька століть, передусім у ХХ та ХХІ століттях. Активну роль тут займають нормативні акти відносно вказаної проблематики міжнародно-правового рівня, учасником яких є Україна.

Д.ю.н., с.н.с. Сімутіна Я. В.: Поясніть, будь ласка, доцільність звернення у тексті роботи до іноземних наукових джерел та відсутність прискіпливої уваги до іноземного законодавства.

Відповідь: Дякую за питання! Логічність побудови дисертації та закріплення на конституційному рівні євроатлантичних прагнень нашої

держави викликає необхідність виходу за межі суто національної проблематики того чи іншого наукового явища. Не стала виключенням і обрана нами тематика. Справа в тому, що захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах не обмежується нормами вітчизняного цивільного процесуального законодавства. В основу покладено матеріально-правове регулювання цивільних правовідносин, прав та свобод вказаних осіб. Останні, як відомо, стрімко розвиваються під час розвитку суспільства та тих відносин (не обов'язково правових), що в ньому виникають, розвиваються та припиняються з різних підстав. В літературі з теорії права існує доволі усталена позиція про наявність таких прав чотирьох «поколінь». Зміст дисертації базується на аналізі нормативних актів міжнародно-правового характеру. В той же час дослідження суто іноземного законодавства не входило до предмета дисертації.

Іноземні наукові джерела досліджувалися нами з тієї позиції, що вони становлять транснаціональний інтерес та не обмежуються правовим регулюванням окремої країни. Тому у дисертації на підставі посилань на результати наукових досліджень, опублікованих у зазначених джерелах, продемонстрована увага науковців до матеріально-правової основи регламентації прав малолітніх та неповнолітніх осіб. А чисельність таких робіт, в свою чергу, свідчить про не втихання до аналізу особливостей нормативної регламентації змісту прав дітей в окремих країнах та на міжнародному рівні.

Д.ю.н., с.н.с. Тимченко Г.П.: У дисертації Вами пропонується запровадження ювенальної юстиції. Чи не варто в такому випадку приділити увагу особливостям підготовки фахівців-правознавців у вказаній сфері?

Відповідь: Дякую за запитання! Специфіка освітньої діяльності у правничій сфері вимагає виваженого підходу до формування відповідної освітньо-професійної програми та специфічних освітніх компонентів. У теперішній час правове регулювання підготовки юридичних кадрів для системи ювенальної юстиції є складовою не цивільного процесуального права, а так званого освітнього права. Разом з тим, підготовка бакалаврів та магістрів в галузі права не обмежується, нажаль, лише викладанням необхідних навчальних дисциплін та проведенням контрольних заходів з метою перевірки рівня отриманих знань здобувачами вищої освіти. Така процедура ускладнюється акредитацією освітньої програми за обраним напрямом, що є результатом не лише підготовки фахівців, але і працевлаштування останніх. З огляду на це при відсутності нормативного регулювання ювенальної юстиції у вітчизняному праві приділяти увагу особливостям підготовки правників у такій сфері, вбачається, зарано.

К.ю.н., доц. Севрюкова І. Ф.: Відомо, що ухвалення судового рішення щодо поновлення прав дітей не тягне автоматичного виконання акту правосуддя. Чи не вважали Ви за доцільне присвятити окремий розділ дисертації примусовому виконанню рішень вказаної категорії?

Відповідь: Дякую за запитання! Аспекти виконання судових рішень є доволі складними. Велика кількість як нормативних актів, так і наукових розробок присвячена проблематиці реального виконання акту правосуддя. Відома правова позиція Європейського суду з прав людини стосовно місця виконавчого провадження в системі юрисдикційного захисту порушених прав та охоронюваних законом інтересів. Ця міжнародна судова установа, юрисдикція якої визнана Україною, висловила справедливе ставлення до виконавчого провадження як до завершальної стадії цивільного процесу, оскільки визначити захист цивільних прав здійсненим можна лише в тому випадку, коли приписи судового рішення виконані. Тільки за наявності цього захист порушених прав та свобод можна визнавати завершеним, а цілі правосуддя – досягнутими.

Проте нормативному закріпленню особливостей примусового виконання судових рішень відносно захисту прав малолітніх та неповнолітніх суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин повинно передувати закріплення у цивільному процесуальному законодавстві України особливості розгляду цивільних справ із певним, «дитячим» суб'єктом складом. Цього у нормах ЦПК України на сьогодні немає. Проведене ж нами дослідження з метою розробки концепції вдосконалення нормативного закріплення процедури захисту прав малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному судочинстві.

Проте окремі питання, пов'язані із виконанням судових рішень у справах за участі малолітніх і неповнолітніх осіб, нами досліджувалися із формуванням аргументованих відповідних висновків.

К.ю.н., доц. Трунова Г. А.: У Вашій роботі лише фрагментарно досліджуються особливості участі неповнолітніх осіб у справах про видачу обмежувального припису. Поясніть, будь ласка, недостатнє приділення уваги зазначеній категорії цивільних справ з Вашого боку.

Відповідь: Дякую за поставлене питання» Дисертація присвячена захисту прав малолітніх та неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах. За загальним правилом, захист цивільних прав є предметом розгляду у порядку позовного провадження, в той час коли така категорія справ, як видача і продовження обмежувального припису, відноситься до справ окремого провадження.

Вбачається, віднесення справ вказаної категорії до окремого провадження є недостатньо виваженим, оскільки в ній слід визнати засади позовного провадження, що витікають з встановлення в судовому порядку

обмеження в реалізації певних сімейних прав. Виходячи з цього, окремим питанням розгляду справ про видачу і продовження обмежувального припису в дисертації приділялась увага, але в повній мірі це здійснити не уявляється можливим з огляду на їх правову природу.

Після відповідей на запитання учасників фахового семінару було озвучено **висновок наукового керівника – д.ю.н., проф. Бичкової С. С.** щодо оцінки роботи здобувача у процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану.

Висловлюючи свою позицію щодо наукового рівня дисертації, рівня ефективності виконання здобувачем індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану, Бичкова С. С. відзначила, що Піляк Назар Іванович з 01 вересня 2017 року зарахований до аспірантури Національної академії внутрішніх справ. Під час навчання дисертант продемонстрував глибокі фахові знання та здібності до науково-дослідної діяльності. Протягом навчання Піляк Н. І. успішно засвоїв освітньо-наукову програму підготовки доктора філософії, послідовно й систематично здійснював наукові дослідження за темою дисертації, повністю виконав і індивідуальний план наукової роботи, і індивідуальний навчальний план.

Актуальність теми, обраної для дисертаційного дослідження, визначена, насамперед, концептуальними змінами у підходах до сприйняття дитини як специфічного суб'єкта права, а також особливим значенням, яке держава відводить питанням охорони сім'ї, дитинства, материнства і батьківства.

На сьогодні очевидно та беззаперечною потребою слід визнати вироблення на рівні національного права ефективних механізмів та способів захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб на випадок їх порушення, особливо у сфері правосуддя, що полягає, зокрема, у розширенні можливостей неповнолітніх осіб самостійно здійснювати захист своїх прав, свобод та інтересів. Водночас вказані питання допоки не знайшли належного вирішення на рівні доктрини цивільного процесуального права та чинного процесуального законодавства.

З огляду на викладене, відсутність комплексного монографічного дослідження, присвяченого проблематиці захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах, а також наявність низки нерозв'язаних питань у зазначеній сфері, безсумнівно, визначають актуальність обраної дисертантом теми.

Для досягнення поставленої мети і завдань дослідження Піляком Н. І. були правильно визначені об'єкт, предмет і методи, які вміло використані при вирішенні конкретних проблем теоретичного та практичного характеру.

Дисертант має достатній загальний рівень розвитку та професійно грамотно володіє вибраним інструментарієм дослідження, що, в кінцевому результаті, дозволило логічно сформулювати наукову новизну цієї розробки, зокрема, запропонувати теоретико-прикладну модель захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах, яка враховує специфіку дитини як суб'єкта права та базується на концепції ювенальної юстиції, що передбачає двокомпонентну структуру: інституційну й процесуальну; визначити елементи процесуального механізму забезпечення захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах; виокремити функціональні повноваження суду у сфері захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при відправленні правосуддя у цивільних справах, виходячи із запропонованого поділу останніх на загальні та спеціальні; обґрунтувати необхідність забезпечення на законодавчому рівні права неповнолітньої особи на безоплатну правову допомогу, незалежно від участі в процесі її законних представників та органів опіки і піклування, а також можливості неповнолітнього бути безпосереднім суб'єктом права на професійну правничу допомогу; встановити, що процесуальне законодавство передбачає особливі механізми забезпечення прав і законних інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб на стадії виконання судових рішень, через його специфічну спрямованість, що проявляється у двох напрямках: 1) закріплення особливої групи норм виконавчого провадження у сфері регулювання процедур виконання судових рішень, які стосуються прав і законних інтересів дітей; 2) покладення на суд функції судового контролю за здійсненням окремих виконавчих дій, що прямо чи опосередковано стосуються дітей.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки й пропозиції впроваджено та можуть бути використані в подальшому в: науково-дослідній роботі, правотворчій і правозастосовній діяльності, освітньому процесі.

При обґрунтуванні висновків дисертантом було використано результати узагальнення численних матеріалів судової практики розгляду судами цивільних справ за участю малолітніх і неповнолітніх осіб.

Автором правильно і доречно використані різні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, на підґрунті законів діалектики та філософських категорій теорії пізнання, що забезпечило високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у результаті дослідження, їх достовірність.

Загалом, на сторінках дисертації Піляку Н. І. вдалося вибудувати наукову модель сучасного механізму захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах.

За час підготовки роботи Піляк Н. І. зарекомендував себе на кафедрі з позитивної сторони.

Основні наукові положення та результати дисертації Піляка Н. І. опубліковані у фахових виданнях України і зарубіжних виданнях, обговорювались на науково-практичних конференціях, у тому числі міжнародного рівня.

Вищенаведене дає підстави стверджувати, що дисертація Піляка Назара Івановича «Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах» містить нові наукові положення й науково обґрунтовані результати в галузі цивільного процесуального права, що в сукупності розв'язують важливе науково-прикладне завдання.

Зміст дисертації цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дослідження виконано зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою.

Вивчення дисертації і публікацій дисертанта дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження відповідає встановленим вимогам, а тому може бути рекомендоване до прилюдного захисту, а автор дисертації – Піляк Н. І. заслуговує присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Після цього слово було надано **рецензентам** наукової праці.

Вчений секретар Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, д.ю.н., проф., Заслужений юрист України Пархоменко Н. М. зауважила, що актуальність тематики представленого до рецензування дисертаційного дослідження Піляка Н. І. «Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах» визначається тим, що проблематика захисту прав дітей до сьогодні залишається недостатньо вивченою на рівні доктрини цивільного права і процесу. Потреба у виробленні ефективних механізмів захисту порушених прав малолітніх і неповнолітніх осіб зумовлена як специфікою правового статусу вказаних осіб, так і тим значенням, яке приділяється вказаним питанням на рівні міжнародних договорів та норм національного права.

В аспекті дослідження окресленої проблематики в цілому та питань захисту прав дітей під час здійснення правосуддя у цивільних справах, зокрема, потребує визначення особливостей цивільної процесуальної правосуб'єктності малолітніх і неповнолітніх осіб як учасників справи, їх цивільного процесуального правового статусу, а також пошуку найбільш оптимальної моделі процесуального механізму такого захисту.

Враховуючи викладене, обрана тема дисертаційної роботи, так само як і підходи до дослідження, запропоновані дисертантом, викликають інтерес та стають підґрунтям до подальшої дискусії в цьому науковому напрямі.

Стосовно обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій рецензент відзначила, що висвітлені у дисертаційній роботі положення є результатом авторського осмислення актуальних проблем захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб у цивільному судочинстві. У роботі дисертантом охоплено значний за обсягом пласт юридично важливих аспектів теоретичного та прикладного характеру.

Обрана дисертантом структура роботи в цілому є традиційною для такого типу робіт і демонструє перебування окремих частин дослідження в гармонійному системному поєднанні в межах обраної концепції та завдань наукового пошуку. Автором використано належну за обсягом джерельну базу, а також необхідний методологічний інструментарій. Дослідження проводилося за схемою логічного структурного переходу, яка передбачає підведення до нової теоретичної проблеми при формуванні висновків стосовно попередньої, зі збереженням безпосереднього зв'язку між ними в межах єдиного вектору наукового аналізу.

Висновки, рекомендації та пропозиції, сформовані в дисертаційній роботі, є в необхідній мірі обґрунтованими, виваженими та достовірними. Умовиводи дисертанта ґрунтуються на глибокому авторському осмисленні наукових джерел, норм міжнародного та національного права, судової й правозастосовчої практики.

Одержані дисертантом результати характеризуються високим рівнем наукової новизни, а деякі зі сформованих положень дослідження мають абсолютно новий характер відносно попередніх наукових пошуків, що в тій чи іншій мірі присвячувались проблемам захисту прав дітей.

Рецензована робота є завершеною науковою працею, в якій вперше у вітчизняній науці комплексно досліджено проблематику захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах.

Безумовною цінністю рецензованої роботи виступає те, що автор приділив значну увагу не лише дослідженню суто теоретичних питань щодо правового статусу дитини як особливого суб'єкта права, а й прикладним проблемам захисту порушених прав малолітніх і неповнолітніх осіб, які виникають у судовій практиці. У зв'язку з цим заслуговує на позитивну оцінку запропонована дисертантом у роботі теоретико-прикладна модель захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах, яка враховує специфіку дитини як суб'єкта права та базується на концепції ювенальної юстиції.

Окремої уваги та позитивного відгуку заслуговує визначена автором структура процесуального механізму забезпечення захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах, яка складається із визначених дисертантом елементів.

Виклад матеріалу у роботі є системним та логічним.

Позитивної оцінки додатково заслуговує останній розділ дисертаційного дослідження, який присвячений ґрунтовному аналізу функціональних повноважень суду у сфері захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при відправленні правосуддя у цивільних справах.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вони становлять науково-теоретичний та практичний інтерес у науково-дослідницькій сфері, у правотворчій та правозастосовній діяльності, а також освітній діяльності.

Водночас, рецензент підкреслила, що окремі положення, представлені у роботі, є приводом до наукової дискусії та викликають певні зауваження, на які, вона вважає за необхідне слід звернути увагу:

1) поряд із розкриттям особливостей цивільного процесуального правового статусу малолітніх і неповнолітніх осіб як учасників справ позовного провадження у роботі варто було б приділити більше уваги дослідженню окреслених питань і у непозовних провадженнях цивільного судочинства, зокрема, в окремому провадженні, де розглядається питома кількість справ, що зачіпає права та інтереси дітей;

2) автором висловлюється точка зору, стосовно необхідності розширення змісту положень ст. 63 ЦПК України в частині встановлення меж законного представництва та підстав заміни законного представника судом, що на його погляд, дозволить посилити відповідну складову процесуального механізму захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб. Разом із тим, дисертант не деталізує, які саме підстави для заміни законного представника малолітньої або неповнолітньої особи мають бути додані до процесуального закону.

Проте висловлені вище зауваження носять рекомендаційний характер і не применшують загального позитивного враження від ознайомлення з дисертаційною роботою. Здобувачу буде корисно звернути на них увагу при подальших наукових дослідженнях проблем захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб.

У цілому дисертаційна робота «Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах» виконана на високому науковому рівні, відповідає всім вимогам, які висуваються для цього типу робіт та може бути рекомендоване до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Старший науковий співробітник відділу, к.ю.н., с.н.с. Венецька М. В. відзначила, що дисертація Піляка Н. І. присвячена актуальній проблематиці – забезпеченню належного захисту прав і законних інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах.

Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається кількома обставинами.

По-перше, нормативне закріплення у вітчизняному цивільному процесуальному законодавстві особливостей захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах потребує наукового дослідження на дисертаційному рівні з урахуванням «пільговості» правового становища вказаних суб'єктів цивільного процесуального права та у зв'язку із необхідністю уніфікації правових норм для можливого закріплення на законодавчому рівні певних процедур з подальшим наповненням ЦПК України відповідною главою з особливостями розгляду цивільних справ із участю зазначених осіб. Однак практична реалізація такого кроку пов'язана із необхідністю дослідження елементів правового статусу малолітніх та неповнолітніх учасників справи з метою з'ясування відмінностей у їх правовому становищі із суб'єктами, котрі мають повний обсяг цивільної процесуальної дієздатності та можливість, у зв'язку з цим, повною мірою реалізовувати особисту цивільну процесуальну правосуб'єктність.

По-друге, правове регулювання захисту прав малолітніх та неповнолітніх осіб забезпечується великою кількістю нормативних актів, передусім, міжнародно-правового характеру. З огляду на вказану обставину цілком логічним та послідовним є висвітлення в науковій роботі еволюції правового регулювання інституту забезпечення прав вказаних осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах.

По-третє, в умовах сьогодення при характеристиці захисту прав малолітніх та неповнолітніх осіб необхідно згадати і про існування прав «четвертого покоління». В цьому аспекті автор аналізує іншомовні наукові дослідження, що додатково свідчить про актуальність обраної теми з позиції міжнародного наукового досвіду приділення уваги проблемам захисту прав малолітніх та неповнолітніх осіб в цілому.

Що стосується обраного автором підходу, то до предмета розгляду включаються важливі питання практичного і наукового характеру, не уникає дисертант «гострих кутів» тематики, не побоюється давати відповіді на важливі і складні питання, аргументує свої висновки, в основу яких покладається глибокий аналіз наукових положень, а також приписів чинного цивільного процесуального законодавства України.

Сформовані Піляком Н. І. наукові положення, висновки, рекомендації та пропозиції є необхідною мірою обґрунтованими, виваженими та достовірними. Умовиводи дисертанта ґрунтуються на глибокому авторському осмисленні наукових джерел та актів цивільного процесуального законодавства України.

Водночас, поряд із загальною позитивною оцінкою дисертації, рецензент відмітила, що робота не позбавлена положень, що носять спірний характер.

Так, при аналізі наукової літератури доцільно було б посилити ставлення до висвітленого у відповідному джерелі у висновках за результатами його використання.

Водночас наведене зауваження має більше характер побажання і не применшує загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження.

Проведена дисертантом робота засвідчує його фахову зрілість, уміння ставити і вирішувати актуальні дослідницькі завдання на професійному рівні. Рецензована дисертація є самостійним завершеним комплексним і актуальним дослідженням.

Наукова праця Піляка Н. І. «Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах» за своїм змістом та оформленням повністю відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право», а тому може бути рекомендована до захисту.

Також в **обговоренні** результатів проведеного Піляком Н. І. дисертаційного дослідження взяли участь:

Д.ю.н., с.н.с. Сімутіна Я. В. наголосила, що для дослідження було обрано дуже актуальну тему, яка має істотне теоретичне та практичне значення в умовах сучасних процесів державотворення загалом та судової реформи зокрема. Автором правильно були визначені завдання наукового пошуку, вдало обрано методологічний інструментарій, що дало змогу якомога повніше розкрити проблематику захисту прав та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах. Висновки, сформульовані автором за результатами дослідження, є виваженими та в достатній мірі обґрунтованими. Серед останніх особливо слід відмітити запропонований дисертантом підхід до розуміння ювенальної юстиції як особливої системи правосуддя, що покликана максимально ефективно забезпечувати захист прав та інтересів дітей, якій, водночас, притаманна складна структура, котра в узагальненому вигляді може бути охарактеризована через два фундаментальні компоненти – інституційний і процесуальний.

Враховуючи викладене, дисертація Піляка Н. І. на тему «Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах» відповідає вимогам, які висуваються до такого типу робіт, та може бути рекомендована до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії.

Д.ю.н., с.н.с. Тимченко Г. П. наголосив на тому, що проблематика захисту прав та інтересів дітей у цивільному судочинстві дотепер залишалася недостатньо вивченою на рівні вітчизняної доктрини цивільного процесуального права, а тому тема дисертації, що обговорюється, є актуальною. Доповідач відзначив що ознайомлення із роботою Піляка Н. І. справляє позитивне враження та свідчить про наявність в ній низки важливих теоретико-прикладних положень, які є новими для науки цивільного процесуального права, заслуговують на увагу й схвалення.

За своєю структурою та змістом дисертація Піляка Н. І. на тему «Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах» відповідає всім необхідним вимогам, а тому може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 – Право.

Головуючий на засіданні, **завідувач відділу, д.ю.н., с.н.с. Бабаскін А.Ю.** підтримав попередніх доповідачів та акцентував свою увагу на тому, що актуальність теми дисертаційного дослідження розкрита повністю як у тексті дисертації, так і під час виступу на фаховому семінарі. Здобувачем ґрунтовно проаналізовано як міжнародний, так і національний досвід правового регулювання питань захисту прав дітей при здійсненні правосуддя у цивільних справах та надано аргументовані пропозиції стосовно удосконалення чинного цивільного процесуального законодавства. Поряд із цим, при підготовці дослідження, дисертантом була опрацьована значна кількість джерел як українських, так і іноземних правознавців, положення міжнародного та національного права, а також матеріалів практики Європейського суду з прав людини та національних судів. Слід відзначити і комплексний характер проведеного дослідження, вміле використання емпіричних джерел, що надало можливість дійти дисертанту всебічно обґрунтованих висновків з питань, які досліджувалися. Здобувач доклав значних зусиль в частині апробації отриманих ним наукових висновків та практичних результатів, а тому пропонується до уваги дисертаційна робота є повноцінною кваліфікаційною науковою працею. Констатував, що дисертація Піляка Н. І. на тему «Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах» відповідає вимогам, які пред'являються до відповідних робіт, та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії.

ВИСНОВОК

**Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Піляка Назара Івановича на тему «Захист прав малолітніх і
неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

1. Обґрунтування вибору теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Здобувач вмотивовано та переконливо обґрунтував актуальність та практичну необхідність опрацювання питань, що становлять предмет дисертаційного дослідження, висвітлюючи зв'язок теми з існуючими на сьогодні науковими програмами, планами, темами, грантами.

Зокрема, стан розвитку правової доктрини у поєднанні з розвитком положень наднаціонального права підштовхує до переосмислення багатьох концептів сприйняття дитини як суб'єкта права та визначення шляхів їх реалізації на рівні вітчизняного законодавства. Поряд із загальними завданнями, пов'язаними з охороною сім'ї, дитинства, материнства і батьківства, які декларуються у ст. 51 Конституції України, держава бере на себе позитивні зобов'язання із захисту прав дітей у різних сферах правових відносин, де останні виступають активними учасниками.

У цьому контексті особливу увагу, безперечно, привертає сфера судового захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб, зважаючи на її місце в системі існуючих форм захисту прав, а також велику цінність і значення, яке має правосуддя у суспільстві. Розширення законодавчих можливостей по здійсненню цивільних прав малолітніх і неповнолітніх осіб, так само як і положення сімейного законодавства, що регулюють цілий спектр відносин за участю дітей, об'єктивно зумовлює потребу у розробленні та функціонуванні ефективних механізмів та способів захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб на випадок їх порушення, невизнання чи оспорення.

Враховуючи викладене, проблематика захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах набуває особливої актуальності, оскільки станом на сьогодні не знайшла належного вирішення на рівні доктрини цивільного процесуального права та чинного законодавства. Зокрема, ґрунтовного вивчення та розкриття потребують питання правової природи захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб судом, особливостей відповідного процесуального механізму, а також цивільної процесуальної правосуб'єктності та правового статусу окресленої категорії осіб. Разом із тим недостатній рівень уваги указаним питанням на сторінках юридичної літератури обумовлює потребу в розширенні

відповідних знань шляхом проведення комплексного дослідження проблематики захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб судом та визначає перспективність такого напрямку наукового пошуку.

Теоретичним підґрунтям проведеного дослідження стали фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері теорії права, цивільного та сімейного права, цивільного процесуального права і судоустрою, зокрема: С. С. Алексєєва, С. С. Бичкової, О. Г. Бортнік, К. В. Гусарова, Ю. А. Дербакової, М. С. Жарді, І. О. Жеребного, І. В. Жилінкової, О. М. Здрок, В. В. Комарова, Л. А. Кондрат'євої, Л. В. Красицької, Н. М. Крестовської, В. А. Кройтора, Л. Г. Кузнецової, В. Ю. Мамницького, Е. Б. Мельникової, О. А. Негоди, Н. В. Ортинської, І. В. Предеїної, Ю. Д. Притики, Г. О. Світличної, О. Ф. Скакун, В. М. Стешенка, Л. В. Туманової, Г. О. Христової, Г. В. Чурпіти, Я. М. Шевченко та ін.

Поряд із цим виявленню нагальних проблем захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах та формуванню висновків за результатами дослідження посприяв аналіз судової практики розгляду справ за участю малолітніх і неповнолітніх осіб національними судами, а також Європейським судом з прав людини.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами визначається тим, що дисертаційне дослідження ґрунтується на основних положеннях Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015, передбачено річними планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2018–2021 роки.

2. Мета і завдання дисертаційного дослідження

Відштовхуючись від аналізу положень чинного законодавства й практики його застосування, теоретичного осмислення наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, за мету дисертаційної роботи поставлено з'ясування природи та особливостей захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах.

Досягнення окресленої мети зумовило постановку таких завдань наукового пошуку:

– дослідити сучасний стан наукової розробки проблеми захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних

справах, визначити методологію проведення дослідження, а також еволюцію правового регулювання відповідних правовідносин;

– виявити основні особливості спеціальної цивільної процесуальної правосуб'єктності та цивільного процесуального правового статусу малолітніх і неповнолітніх осіб як учасників справи;

– розкрити поняття та юридичну природу захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах;

– охарактеризувати процесуальний механізм та способи забезпечення захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при розгляді й вирішенні цивільних справ, а також на стадії виконання судових рішень;

– проаналізувати повноваження суду щодо забезпечення захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб як учасників справи;

– виявити окремі проблеми правового регулювання та сформулювати пропозиції щодо удосконалення цивільного процесуального законодавства у сфері захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб.

3. Об'єкт, предмет та методологічна база дисертаційного дослідження

Здобувач правильно визначив об'єкт та предмет дисертаційного дослідження, а також надав вичерпне обґрунтування використання методологічної бази, необхідної для повноцінного проведення дослідження.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають при здійсненні правосуддя у цивільних справах за участю малолітніх і неповнолітніх осіб.

Предмет дослідження становить захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах.

Методи дослідження обрано відповідно до поставленої мети й завдань дослідження, його об'єкта та предмета з урахуванням герменевтичних засад. При цьому методологічна основа роботи заснована на взаємопов'язаності та взаємодоповнюваності методів наукового пізнання з урахуванням діалектичного методу. Застосуванню підлягали філософські методи поряд із загальнонауковими і спеціально-юридичними методами наукового пізнання.

Зокрема, використання діалектичного методу стало у нагоді при аналізі стану наукових досліджень проблематики захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб (підрозділ 1.1); системний метод було взято за основу при поєднанні різноманітних методів наукового пізнання для проведення відповідного дослідження (підрозділ 1.2). Історико-правовий та порівняльно-правовий методи дозволили простежити еволюцію правового регулювання забезпечення захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб на різних етапах, а також визначити спільні й відмінні риси у відповідних правових інститутах вітчизняного та зарубіжного законодавства (підрозділ 1.3).

Метод індукції та дедукції допоміг охарактеризувати загальну правосуб'єктність учасників справи, виявити загальні елементи їх цивільного процесуального правового статусу та, крім того, виокремити спеціальну правосуб'єктність малолітніх і неповнолітніх осіб й визначити особливості їх спеціального цивільного процесуального правового статусу (підрозділи 2.1 та 2.2).

Методи аналізу та синтезу і формально-логічний надали можливість побудувати модель захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах й забезпечили формування висновків за результатами дослідження (підрозділ 3.1). У свою чергу, використання системно-структурного методу було покладено в основу виявлення внутрішніх зв'язків процесуального механізму забезпечення захисту указаних учасників справи (підрозділ 3.2). Через застосування методу абстрагування виокремлено особливості повноважень суду щодо забезпечення захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб (підрозділ 3.3).

Нормативно-догматичний метод посів особливе місце при формулюванні пропозицій щодо удосконалення чинного вітчизняного цивільного процесуального законодавства.

4. Наукова новизна дисертаційного дослідження, практичне значення одержаних результатів

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першою в Україні науковою працею, в якій комплексно досліджено проблематику захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах.

За результатами проведеного дослідження зроблено низку висновків, серед яких на захист виносяться такі наукові положення, висновки та пропозиції, що відображають особистий внесок автора, а саме:

вперше:

– запропоновано теоретико-прикладну модель захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах, яка враховує специфіку дитини як суб'єкта права та базується на концепції ювенальної юстиції, що передбачає двокомпонентну структуру: інституційну й процесуальну;

– виокремлено елементи процесуального механізму забезпечення захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах, зокрема, особливий зміст процесуальної правосуб'єктності малолітніх і неповнолітніх осіб; спеціальна предметна юрисдикція справ за участю малолітніх і неповнолітніх осіб; специфічний прояв окремих принципів цивільного судочинства; наявність органів та осіб, які за законом мають право ініціювати процедуру захисту прав малолітніх і

неповнолітніх осіб та супроводжувати її; спеціальні положення щодо представництва та надання правової допомоги малолітнім і неповнолітнім особам; наявність процесуальних особливостей розгляду окремих категорій справ за участю неповнолітніх осіб; специфіка функціонування інституту судових витрат; наявність додаткових гарантій та повноважень суду по забезпеченню захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя, а також на стадії виконання судових рішень;

– визначено функціональні повноваження суду у сфері захисту прав малолітніх і неповнолітніх осіб при відправленні правосуддя у цивільних справах, виходячи із запропонованого поділу їх на загальні (охоплюють комплекс процесуальних повноважень суду, які реалізуються останнім у процесі розгляду цивільної справи, незалежно від специфіки справи та її суб'єктного складу) та спеціальні (відображають специфіку розгляду справ, які зачіпають інтереси малолітніх і неповнолітніх осіб, й передбачають особливі повноваження суду у сфері руху процесу та розпорядження сторонами процесуальними правами щодо предмета спору, у сфері забезпечення належного представництва та надання правової допомоги малолітнім і неповнолітнім особам, а також у сфері доказування);

– обґрунтовано необхідність забезпечення на законодавчому рівні права неповнолітньої особи на безоплатну правову допомогу, незалежно від участі в процесі її законних представників та органів опіки і піклування, а також можливості неповнолітньої особи бути безпосереднім суб'єктом права на професійну правничу допомогу;

– встановлено, що процесуальне законодавство передбачає особливі механізми забезпечення прав та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб на стадії виконання судових рішень, через її специфічну спрямованість, що виявляється у двох напрямках: 1) закріплення спеціальної групи норм виконавчого провадження у сфері регулювання процедур виконання судових рішень, які стосуються прав та інтересів дітей; 2) покладення на суд функції судового контролю за здійсненням окремих виконавчих дій, що прямо чи опосередковано стосуються дітей;

удосконалено:

– підходи до розуміння природи ювенальної юстиції як особливої системи правосуддя, що сфокусована на дитині як специфічному суб'єкті права та покликана максимально забезпечити захист її прав і законних інтересів;

– положення щодо визначення меж предметної юрисдикції справ за участю малолітніх і неповнолітніх осіб. Стверджено, що на рівні процесуального закону мають бути передбачені особливі юрисдикційні правила розгляду справ, які безпосередньо стосуються питання виховання та

розвитку малолітніх і неповнолітніх осіб, а також інших справ, у яких повноцінними учасниками виступають такі особи;

дістали подальший розвиток:

– науковий підхід до розуміння категорії «цивільний процесуальний правовий статус» та його елементів, що дозволило диференціювати процесуальний правовий статус малолітніх і неповнолітніх осіб на загальний і спеціальний;

– наукова позиція стосовно природи висновку органу опіки та піклування як доказу, що подається при розгляді справ за участю малолітніх і неповнолітніх осіб. При цьому доведено, що за своїм характером цей висновок тяжіє до письмових доказів, оскільки є документом, в якому зафіксовані дані про обставини, що мають значення для розгляду і вирішення справи. Разом із тим, виходячи з наукової класифікації доказів, можна простежити його особливість, яка полягає у тому, що процес формування відповідного висновку має два джерела: речовий (акти, довідки) та особистісний (пояснення батьків, інших осіб, а також думка дитини), а це свідчить про його змішаний характер.

Наукова новизна проведеного дисертаційного дослідження обумовила теоретичну та практичну цінність роботи.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані за результатами дослідження висновки, пропозиції й рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідній роботі – при подальших дослідженнях проблематики захисту прав та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб в цивільному та інших формах судочинства (Акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Національної академії внутрішніх справ від 04.09.2020 р.);

– у правотворчій діяльності – для удосконалення положень чинного законодавства у сфері захисту прав дитини;

– у правозастосовній діяльності – під час розгляду судами цивільних справ за участю малолітніх і неповнолітніх осіб, а також наданні професійної правничої допомоги у відповідних категоріях справ;

– в освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право та процес», «Актуальні проблеми захисту цивільних прав та інтересів», «Особливості розгляду окремих категорій цивільних спорів» і «Сучасні аспекти цивільного права та процесу», при підготовці навчально-методичних і дидактичних матеріалів з указаних дисциплін (Акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Національної академії внутрішніх справ від 10.09.2020 р.).

5. Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, повнота опублікування результатів дисертації

Основні наукові результати дисертації висвітлені в 7 публікаціях, які повністю відображають зміст проведеного наукового дослідження, а також суть викладених у ньому практичних висновків та рекомендацій. За результатами наукових розвідок, дисертантом було опубліковані такі наукові доробки:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Піляк Н. І. Цивільна процесуальна правосуб'єктність малолітніх і неповнолітніх осіб як учасників цивільної справи. *Теорія і практика правознавства*. 2020. Вип. 2 (18). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/218964>.

2. Піляк Н. І. Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб у цивільному судочинстві як наукова проблема. *Наше право*. 2020. № 4. С. 130–135.

3. Piliak N. General characteristics of the civil procedural legal status of minors as participants in a civil case. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 5. P. 181–186.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Піляк Н. І. Захист прав малолітніх (неповнолітніх) під час розгляду цивільної справи. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 28 лют. 2019 р.) / за ред. В. П. Маковія, О. Л. Зайцева. Одеса : ОДУВС, 2019. С. 78–79.

5. Піляк Н. І. Особливості процесуального статусу малолітніх та неповнолітніх у цивільному процесі. *Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О.Г. Мурашина)* : зб. матеріалів круглого столу (м. Київ, 21 берез. 2019 р.) / редкол. : А. М. Завальний, Ю. В. Кривицький, Н. В. Лазнюк. Київ : НАВС, 2019. С. 119–122.

6. Піляк Н. І. Зміст цивільного процесуального статусу малолітніх та неповнолітніх. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 28 лют. 2020 р.) / редкол. В. П. Маковій та ін. Одеса : ОДУВС, 2020. С. 122–124.

7. Піляк Н. І. Цивільна процесуальна дієздатність малолітніх та неповнолітніх. *Юридична освіта: осмислення, виклики та перспективи (пам'яті Юрія Бондаря)* : зб. матеріалів круглого столу (м. Київ, 26 берез. 2020 р.) / Редкол. : А. М. Завальний, Ю. В. Кривицький, Н. В. Лазнюк. Київ : НАВС, 2020. С. 91–93.

Усі наукові публікації Піляка Н. І. відповідають вимогам п. 11 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого

Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 979 від 21.10.2020 р., № 608 від 09.06.2021 р.).

6. Структура дисертації, логіка викладу її основних частин та обсяг дисертаційного дослідження

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою та завданнями дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота складається із переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (424 найменування) та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 218 сторінок, з них 43 сторінки – список використаних джерел, 2 сторінки – додаток.

Основні частини роботи викладені логічно.

7. Особистий внесок здобувача

Дисертаційна робота виконана Піляком Н. І. самостійно. Усі сформульовані в ній положення й висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. У дисертації ідеї та розробки належать автору. Всі положення новизни, що виносяться на захист, та висновки, зроблені процесі дослідження, апробовані та опубліковані автором одноособово.

8. Характеристика особистості здобувача

Піляк Назар Іванович народився 30 січня 1994 року в с.м.т. Східниця, Львівської області.

З 2011 року по 2015 рік навчався у Львівському національному університеті імені Івана Франка на юридичному факультеті, по закінченню якого отримав диплом бакалавра зі спеціальності «Правознавство». З 2015 року по 2016 рік навчався у Львівському національному університеті бізнесу та права на юридичному факультеті, закінчивши який здобув ступінь магістра зі спеціальності «Правознавство».

З лютого 2012 року по вересень 2015 року працював помічником юриста у ТОВ «Лікувально-реабілітаційний центр «Здоров'я».

З вересня 2015 року по червень 2016 року обіймав посаду лаборанта кафедри конституційного права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

З січня 2017 року по червень 2017 року працював юрисконсульту у ТОВ «Лікувально-реабілітаційний центр «Здоров'я».

З червня 2017 року по березень 2018 року – помічник адвоката в адвокатському об'єднанні «Мицик і Партнери».

З березня 2018 року по лютий 2021 року працював помічником адвоката Остимчук О.О.

З 2012 року по теперішній час – фізична особа-підприємець.

З 01 вересня 2017 року зарахований до аспірантури Національної академії внутрішніх справ.

Вільно володіє українською мовою. Англійською мовою володіє на середньому рівні.

9. Оцінка мови та стилю дисертації

Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Текстове подання матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість та доступність їх сприйняття і відповідають стилю науково-дослідної роботи.

За результатами попередньої експертизи дисертаційного дослідження, виконаного Піляком Н. І., а також вивчення повноти публікації основних результатів дослідження:

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Піляка Назара Івановича на тему «Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при здійсненні правосуддя у цивільних справах».

2. Визнати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Піляка Н. І. є фундаментальним науковим дослідженням з актуальних питань цивільного процесуального права, характеризується єдністю змісту, містить наукові результати, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, що, своєю чергою, свідчить про особистий внесок здобувача у розвиток юридичної науки. Подане до захисту дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23.03.2016 р. (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р.), пункту 10 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 979 від 21.10.2020 р., № 608 від 09.06.2021 р.).

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації
Піляка Н. І. на тему «Захист прав малолітніх і неповнолітніх осіб при
здійсненні правосуддя у цивільних справах» на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 «Право»:

За – 8;

Проти – немає;

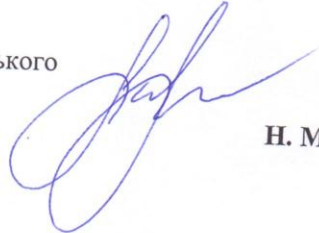
Таких, які утримались, – немає.

Головуючий на засіданні:
Завідувач відділу проблем цивільного,
трудового та підприємницького права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник

А. Ю. Бабаскін

Рецензенти:

Вчений секретар Інституту
держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України
доктор юридичних наук, професор

Н. М. Пархоменко

Старший науковий співробітник
відділу проблем цивільного, трудового
та підприємницького права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

М. В. Венецька

Підпис *Бабаскін А.Ю.* *Пархоменко Н.М.*
ПОСВІДЧУЮ
Вчений секретар Інституту
держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України
22 вересня 2011